

Болгар Т.М., кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів та банківської справи
Кременчуцького інституту
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля
м. Кременчук

Шляхи підвищення ефективності здійснення внутрішньобанківського моніторингу вітчизняними банками

Ключовим об'єктом банківського моніторингу в Україні є кредитні операції та ризики з ними пов'язані. Моніторинг кредитних процесів банківської установи є необхідною складовою бізнесу організації з огляду на загальну ризикованість кредитних операцій, мінливість факторів та процеси, що з ними пов'язані і здатні впливати на стійкість банківської установи та платоспроможність клієнтів.

Забезпечення ефективності та надійності здійснення кредитних операцій вимагає від комерційного банку організації постійного моніторингу не окремих етапів, а всіх стадій реалізації кредитного процесу. Проведення моніторингу кредиту починається відразу після отримання позики клієнтом.

Основна мета, яку ставить банк при здійсненні контролю за ходом кредитних операцій, полягає у налагодженні ефективної організації кредитного процесу, пошуку досконаліших механізмів кредитування, а також повернення (стягнення) «поганих» боргів. Такого роду діяльність в подальшому обумовить продуктивну взаємодію банківських підрозділів, які виконують обов'язки по залученню клієнтів (розширенні кредитного портфелю), їх супроводженню і, за необхідності, спонукання їх до виконання договірних зобов'язань перед позикодавцем відповідно до кредитного договору та чинного законодавства держави.

Моніторинг, як форма спостереження за якістю процесів кредитування загалом та погашенням позичальниками кредитної заборгованості зокрема, має передбачати систематичний нагляд кредитними менеджерами банку за процесом кредитування.

Сформувавши якісний професійний колектив, у процесах моніторингу та контролю за кредитними операціями особливу увагу, на наше переконання, банк повинен приділяти проблемам, відображеним у рис. 1:

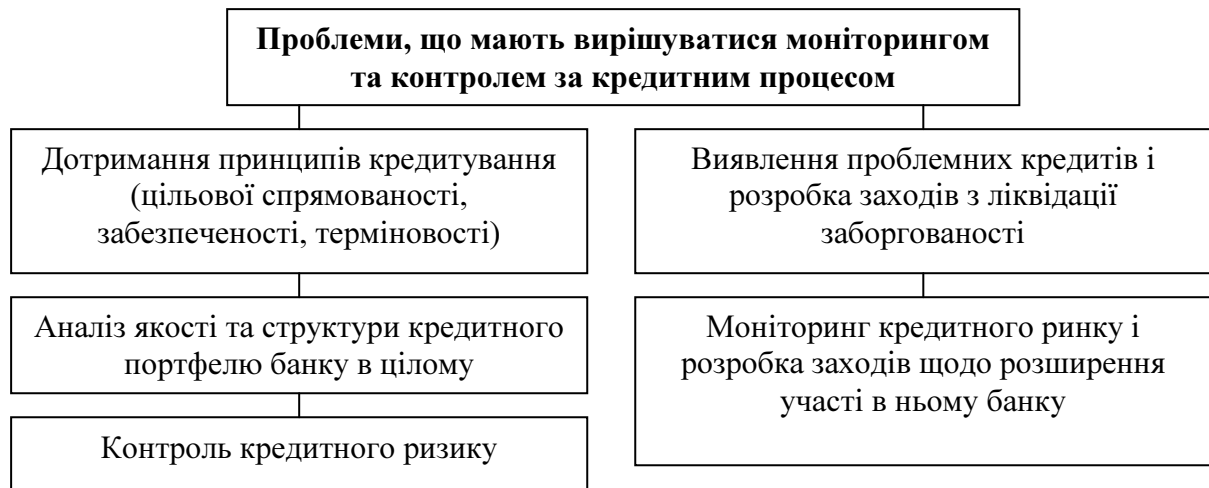


Рис. 1 Проблеми, що мають вирішуватися моніторингом та контролем за кредитним процесом

Отже, головною метою здійснення банком моніторингу кредитних операцій є своєчасне виявлення передумов виникнення проблемного кредиту, а також розроблення та впровадження комплексних методів відновлення повноцінного обслуговування позичальником кредитної заборгованості.

За результатами проведених попередніх досліджень ми прийшли до висновку, що всіх боржників банку можна розділити на чотири умовні групи: перша – це шахраї, до їх числа належить близько 10–15% неплатників. До другої групи можна віднести близько 30% боржників, які не повертають кредит через непередбачуване погіршення фінансового становища. Третя група (15–20%) – «хитруни», перестають здійснювати сплату, розраховуючи на відсутність санкцій і неухважність кредиторів. Нарешті, 30–40% позичальників просто забувають вчасно здійснювати платежі, їх умовно ми відносимо до четвертої групи.

Окремою групою, досить значною за обсягами, є шахраї. Як свідчать статистичні дані банківської системи України, найскладніше банкам повертати борг від шахраїв – у найкращому випадку вдається повернути 10–15% кредитів. На нашу думку, такий стан багато в чому пов'язаний з неефективністю банківського моніторингу за даним напрямом в банківській системі України. Шахраї сприймаються не як потенційний об'єкт для протидії та боротьби, а скоріше як неминуче зло, збитки від існування якого простіше просто списати на витрати діяльності банківської установи.

Очевидно, що такий підхід є невірним та вимагає корекції. Перспективною формою протидії шахрайству в сфері кредитування, що активно використовується банками розвинених країн, є так званий фрод-моніторинг інформації, отриманої банківською установою під час ведення бізнесу. Нижче детально розглянемо суть зазначених заходів.

Фродом (англ. «fraud») називають шахрайство, яке проявляється в несанкціонованих діях та неправомірному використанні банківських ресурсів. Фрод-моніторинг – обов'язкова складова превентивних заходів у боротьбі з шахрайством, причому як зовні, так і всередині банку. Це моніторинг усієї інформації, вхідної та вихідної, на предмет виявлення зловмисних дій.

Акцентуємо увагу на тому, що фрод-моніторинг є чи не найпершим кроком банківської установи, який має бути зроблений при здійсненні кредитних операцій у процесі кредитування задля уникнення внутрішніх ризиків.

В Європі переважна частина провідних банків переде функцію фрод-моніторингу аутсорсинговим компаніям. Для оцінки клієнтських запитів на предмет шахрайств прийнято звертатися до спеціалізованих компаній. По-перше, подібні структури, як правило, консолідують інформацію по декількох банках, що дозволяє вберегти від небезпеки тих, на кого атака поки не розпочалася. По-друге, такі спеціалізовані організації мають у своєму штаті висококваліфікованих аналітиків, які за результатами аналізу всіх даних про шахрайство, роблять прогнози щодо розвитку схем атак і пропонують конкретні заходи протидії.

Втім використання даного підходу може нести в собі додаткові ризики, оскільки робота партнера прямо впливає на бізнес банку. Неякісний сервіс може призвести до негативних наслідків аж до тимчасової зупинки діяльності банку. Крім того необхідно враховувати питання щодо збереження банківської таємниці, адже, безумовно, в даному випадку воно стоїть досить принципово та гостро.

Як свідчить практика українського банківського бізнесу, фрод-моніторинг в Україні є безсистемним і не представляє собою певної комплексної системи. Як правило функції фрод-моніторингу покладено на підрозділи ІТ та служби безпеки, або кваліфікованих фахівців.

В той же час на сьогодні банківські установи вже готові до розробки і впровадження комплексних систем фрод-моніторингу. Переважна їх частина усвідомила необхідність створення подібних систем у боротьбі із шахрайствами. Але технічно, технологічно, а головне методологічно банківські системи до подібних впроваджень готові неналежно. Більшість автоматизованих банківських систем не має необхідної інформації та потрібних інструментів для інтеграції з системою фрод-моніторингу. Дистанційні канали банківського обслуговування вимагають доопрацювання, вони не можуть надавати якісну інформацію про джерело повідомлення. До того ж, у багатьох банках на сьогодні немає якісно працюючої системи ризик-менеджменту. Деяким банківським установам простіше використовувати варіанти страхування збитків, ніж боротися з ризиками превентивними методами.

Головним же фактором, що стримує впровадження комплексних

систем фрод-моніторингу в діяльність банківських установ України, на нашу думку, є відсутність адаптованих до реалій національної банківської системи методологій – починаючи від інституціонального забезпечення даного процесу, закінчуючи технологічними картами конкретного етапу процесу фрод-моніторингу.

З огляду на викладене, пропонуємо впроваджувати банківським установам України фрод – моніторинг у повсякденній діяльності по протидії погіршенню якості кредитного портфелю. З цією метою, на нашу думку, на сучасному етапі необхідно до штатного розкладу банку долучити окремий підрозділ, до компетенції якого буде входити робота з моніторингу та протидії ризикам у вигляді несанкціонованого доступу до банківських ресурсів.

Штат підрозділу не має бути занадто великим. Вважаємо, що окрім керівництва даного відділу (управління) необхідно долучити таку кількість співробітників, щоб один фахівець з фрод – моніторингу міг контролювати портфель кредитування за обсягами 15 – 25 млн. гривень. Якщо ж клієнтів в даному сегменті замало з причини великих обсягів їх кредитування, то фахівець з фрод – моніторингу може обслуговувати портфель кредитів не за сумою, а за кількість позичальників. За нашим переконанням, зазначений спеціаліст у робочому режимі може здійснювати моніторинг 50 – 100 клієнтів сегменту роздрібногo мікробізнесу, або ж 10 – 15 клієнтів, що є представниками малого чи корпоративного бізнесу.

Такий підхід чітко визначить навантаження на кожного спеціаліста з фрод – моніторингу та забезпечить якісне виконання ним функціональних обов'язків.

Окремо зауважимо, що підрозділ внутрішньобанківського фрод – моніторингу має підпорядковуватись керівнику вертикалі напрямку колекшену. Однак, він повинен здійснювати свою діяльність у постійній взаємодії з підрозділами внутрішньобанківської безпеки з метою уникнення стресових ситуацій для банківської установи.

Не викликає сумнівів, що поточна ситуація зі зростанням проблемного портфелю банківських установ склалася з причини неналежної уваги менеджменту банків до потенційних клієнтів-шахраїв. Видані позики або не обслуговуються позичальниками взагалі, що прямо вказує на шахрайство, або ж обслуговуються впродовж двох-трьох місяців після видачі з метою прикриття злочинних намірів позичальника щодо неповернення боргу.

Отже, застосування наведеного вище виду моніторингу сприятиме запобіганню злочинних посягань з боку потенційних клієнтів банківської установи, а також не допустить службових зловживань з боку персоналу й сприятиме підвищенню ефективності здійснення моніторингу вітчизняними банками.